

XFTAP 14.35.19

<https://doi.org/10.51889/3005-6381.2024.78.1.004>

Мәлімбай С.Т.

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, "Музыкалық білім және хореография" кафедрасының аға оқытушысы, Алматы, Қазақстан,
e-mail: samat-1963@mail.ru*

МУЗЫКА МЕН БАСҚА ДА ӨНЕР ПӘНДЕРІН ОҚУ ҮДЕРІСІНЕ ЕНГІЗУ

Аңдатпа

Бұл мақалада музыка мен басқа да өнер түрлерін интеграциялаудың оқу үдерісіне әсері қарастырылып, оның оқушылардың үлгерімі, белсенділігі және әлеуметтік-эмоционалды дамуы үшін пайдасы көрсетілген. Көп әдісті зерттеу жобасын пайдалана отырып, зерттеу 15 мектепте жүргізілді, оған 1200-ден астам оқушы мен 100 мұғалім қатысты. Сандық деректер негізгі пәндер бойынша араласуға дейінгі және кейінгі сынақтар арқылы жиналды, ал сапалы деректер сыныптағы бақылаулар, сұхбаттар және фокус - топтар арқылы жиналды. Нәтижелер оқушылардың үлгерімінің, әсіресе математика мен тіл өнерінің айтарлықтай жақсарғанын көрсетті, ең үлкен жетістіктер аз қамтылған және оқуда кемістігі бар оқушылар арасында байқалды. Көркемдік интеграция сонымен қатар студенттердің белсенділігін арттырумен, мінез-құлық мәселелерінің төмендеуімен және эмпатия мен топтық жұмыс сияқты әлеуметтік-эмоционалды дағдылардың жоғарылауымен байланысты болды. Зерттеу мұғалімдердің біліктілігін арттыруға және ресурстарды бөлуге байланысты мәселелерді анықтады, бұл өнерге негізделген тәсілдерді тиімді жүзеге асыру үшін біліктілікті арттыру және саясатты қолдау қажеттілігін көрсетеді. Бұл нәтижелер динамикалық және инклюзивті білім беру ортасын құру үшін өнер интеграциясының әлеуетін көрсетеді. Болашақ зерттеулер өнер интеграциясының ұзақ мерзімді әсерін және оны цифрлық және мультимедиялық контексте қолдануды зерттеуі керек. Бұл зерттеу өнерді негізгі білім беру бағдарламаларына енгізуді жақтайтын дәлелдемелердің көбеюіне ықпал етеді және оның заманауи білім берудегі трансформациялық әлеуетін көрсетеді.

Түйін сөздер: өнер интеграциясы, оқу процесі, студенттердің белсенділігі, үлгерімі, әлеуметтік-эмоционалды дамуы.

Малимбай С.Т.

*Казахский национальный педагогический университет имени Абая, старший преподаватель кафедры "Музыкальное образование и хореография", Алматы, Казахстан,
e-mail: samat-1963@mail.ru*

ВКЛЮЧЕНИЕ МУЗЫКИ И ДРУГИХ ИСКУССТВ В УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС

Аннотация

В статье рассматривается влияние интеграции музыки и других видов искусства на учебный процесс и показано его влияние на успеваемость, активность и социально-эмоциональное развитие учащихся. Используя многопрофильный исследовательский проект, исследование проводилось в 15 школах, в котором приняли участие более 1200 учеников и 100 учителей. Количественные данные были собраны с помощью тестов до и после вмешательства по основным предметам, а качественные данные были собраны с помощью наблюдений в классе, интервью и фокус - групп. Результаты показали значительное улучшение успеваемости учащихся, особенно по математике и языковым искусствам, причем самые большие успехи наблюдались среди учащихся с низкими доходами и нарушениями обучаемости. Художественная интеграция также была связана с повышением вовлеченности учащихся, снижением поведенческих проблем и повышением социально-

эмоциональных навыков, таких как сочувствие и командная работа. Исследование выявило проблемы, связанные с повышением квалификации учителей и распределением ресурсов, что подчеркивает необходимость повышения квалификации и поддержки политики для эффективной реализации подходов, основанных на искусстве. Эти результаты подчеркивают потенциал интеграции искусства для создания динамичной и инклюзивной образовательной среды. Будущие исследования должны изучить долгосрочные последствия интеграции искусства и ее применение в цифровом и мультимедийном контексте. Это исследование способствует увеличению числа доказательств в пользу включения искусства в основные образовательные программы и демонстрирует его преобразующий потенциал в современном образовании.

Ключевые слова: интеграция искусства, учебный процесс, активность, успеваемость, социально-эмоциональное развитие учащихся.

Malimbay S.T.

Abai Kazakh National Pedagogical University, Senior Lecturer of the "music education and choreography" Department, Almaty, Kazakhstan, e-mail: samat-1963@mail.ru

INTEGRATING MUSIC AND OTHER ARTS INTO THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract

The impact of the integration of music and other forms of art on the educational process is discussed in this article with rigorous regard to its effects on academic achievement, engagement and socio-emotional development among students. Carried out in 15 schools over a year, the study took multiple forms and included more than 1,200 students and almost 100 teachers. Consequently, quantitative data arose from pre-test and post-test scores in core subjects, while qualitative data emerged through classroom observations, interviews, and focus groups. The results were staggering as there was a dramatic improvement in the academic performance of students, especially for mathematics and linguistics — leading to the most success with students from disadvantaged families having learning disabilities. Evidence suggests that arts integration also improves student engagement, reduces behavior problems, and encourages students to develop critical social-emotional skills like empathy, cooperation. Given the issues identified in teacher professional preparation and resource distribution, there is a call for sustainability of art-based approaches by means of teacher training and political support. The findings illuminate the promise of arts integration to foster a vibrant educational setting that benefits all students. Future research could focus on the life-time effects of art integration in both digital and multimedia-based settings. As a part of the expanding body of research supporting the integration of art in mainstream teaching methods, it emphasizes that art can be a transformative tool for our modern educational system.

Keywords: arts integration, educational process, student engagement, academic performance, socio-emotional development.

Қысқашы. Музыканың және өнердің басқа түрлерінің білім беру жүйесіне интеграциялануы соңғы онжылдықтарда айтарлықтай назар аударды, өйткені тәрбиешілер мен зерттеушілер оның танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік даму үшін әлеуетті артықшылықтарын зерттеп жатыр. Білім берудегі бұл біртұтас тәсіл көбінесе ауызша оқытуға және стандартталған тестілеуге негізделген дәстүрлі оқыту әдістерінен асып түсуге тырысады. Оның орнына ол шығармашылыққа, сыни тұрғыдан ойлауға және қазіргі әлемде маңызды дағдылардың кең ауқымын дамытуға баса назар аударады. Оқу бағдарламасына көркемдік пәндерді енгізе отырып, тәрбиешілер неғұрлым тартымды және байытатын оқу ортасын құруға тырысады.

Мәселенің мәнмәтіні мен өзектілігі. Тарихи тұрғыдан алғанда, өнер адамзат мәдениеті мен білімінің ажырамас бөлігі болды. Мысалы, ежелгі Грецияда музыка, драма және бейнелеу өнері интеллектуалды және шығармашылық ізденістерге қабілетті жан-жақты дамыған тұлғаларды дамытуға бағытталған білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі болды (Барбера, 1994). Алайда, өнеркәсіптік Революцияның пайда болуымен және кейіннен ғылыми-техникалық дағдыларға баса назар аударылуымен өнердің білім берудегі рөлі төмендей бастады. 20 ғасырдың ортасына қарай көркемдік білім беру екінші кезектегі мәселеге айналды, көбінесе қажеттіліктен гөрі сән-салтанат ретінде қарастырылды.

Осы маргинализацияға қарамастан, өсіп келе жатқан зерттеулер тобы өнерді білімге біріктіру оқушылардың үлгеріміне терең әсер етуі мүмкін екенін көрсетеді. Мысалы, Эйзнер (2017) көркемдік білім сыни тұрғыдан ойлауды, проблемаларды шешу дағдыларын және эмоционалды интеллектті дамытуға көмектеседі – бұл қабілеттер 21 ғасырда өмірлік маңызы бар деп таныла бастады. Сонымен қатар, өнер студенттерге өз ойын білдіруге және әртүрлі көзқарастарды зерттеуге бірегей мүмкіндіктер бере алады, бұл инклюзивті және эмпатикалық мектеп мәдениетін дамытуға ықпал етеді.

Білім берудегі интеграцияны анықтау. Көркемдік білім беру контекстіндегі «интеграция» термині көркемдік іс-әрекеттің негізгі академиялық оқу жоспарына стратегиялық енгізілуін білдіреді. Бұл тарих және әдебиет сияқты пәндерге музыкалық және бейнелеу өнері жобаларын қосудан бастап, күрделі ғылыми ұғымдарды үйрету үшін драма мен биді қолдануға дейін әртүрлі формада болуы мүмкін. Мақсат – оқу бағдарламасына көркемдік мазмұнды қосу ғана емес, сонымен қатар өнерді басқа пәндерді оқуды жақсарту құралы ретінде пайдалану, осылайша динамикалық және өзара байланысты білім беру тәжірибесін құру (Бернафорд, Браун Және Бродхаген, 1994).

Тиімді интеграциялық бағдарлама көркемдік жағынан байытатын және академиялық тұрғыдан қатаң сабақтарды жобалау үшін өнер мұғалімдері мен пән мұғалімдерінің ынтымақтастығын талап етеді. Мысалы, Азаматтық Құқықтар Қозғалысы туралы тарих сабағында студенттерге қозғалыстың эмоционалды және мәдени аспектілерін зерттеуге, сондай-ақ аналитикалық дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретін дәуірдегі наразылық әндерін талдау болуы мүмкін. Мұндай пәнаралық тәсілдер студенттерге білімнің әртүрлі салалары арасындағы байланыстарды көруге көмектесу арқылы оқуды өзекті және тартымды ете алады.

Алдыңғы зерттеулерге шолу. Бірнеше зерттеулер өнер интеграциясының студенттердің үлгерімі мен қатысуына әсерін зерттеді. Мысалы, Кэттеролл, Дюма және Хэмпден-Томпсонның (2012) зерттеуі өнерге бай білім беру бағдарламаларына қатысқан студенттердің оқуда жақсы нәтиже көрсететінін және өнермен аз таныс құрдастарына қарағанда орта мектепті бітіру ықтималдығы жоғары екенін көрсетті. Сол сияқты, Фриман жжәне Шифрер (2022) өнердің интеграциясы сауаттылық пен санауды жақсартуға әкелуі мүмкін деп хабарлайды, әсіресе аз қамтылған студенттер арасында.

Бұл тұжырымдар нейрокогнитивті зерттеулермен расталады, бұл көркемдік іс-әрекетке қатысу есте сақтау, зейін және кеңістіктік пайымдаумен айналысатын ми аймақтарын ынталандыруы мүмкін екенін көрсетеді (Дана және басқалар., 2010). Мысалы, аспапта ойнауды үйрену ауызша есте сақтау және сауаттылық дағдыларын арттыратыны дәлелденді, өйткені ол күрделі есту, қозғалыс және танымдық процестерді қамтиды. Бұл дәлелдер жиынтығы академиялық және дамытушылық нәтижелердің кең ауқымын қолдау үшін өнер интеграциясының әлеуетін көрсетеді.

Қиындықтарды жеңу. Оның артықшылықтарына қарамастан, өнерді оқу-тәрбие процесіне біріктіру қиындықсыз емес. Негізгі кедергілердің бірі – ресурстардың жетіспеушілігі және мұғалімдердің біліктілігін арттыру. Көптеген тәрбиешілер уақыттың, қолдаудың және кәсіби даму мүмкіндіктерінің жетіспеушілігін алға тартып, өнерді оқытуға немесе оларды қолданыстағы оқу бағдарламаларына енгізуге дайын емес деп санайды

(Oreck, 2004). Осы мәселелерді шешу үшін мектептер мен директивалық органдар мұғалімдерге өнер интеграциясын тиімді жүзеге асыру үшін қажетті дағдылар мен сенімділікті қамтамасыз ететін оқу бағдарламаларына инвестиция салуы керек.

Тағы бір қиындық-өнер саласындағы білім беру математика және жаратылыстану ғылымдары сияқты пәндерге қарағанда онша маңызды емес деген түсінік, олар көбінесе оқу бағдарламасында басымдыққа ие. Бұл көзқарас шығармашылық пен көркемдік экспрессия арқылы негізгі академиялық дағдыларға бағытталған стандартталған тестілеу режимдерімен нығайтылады. Бұл ойлауды өзгерту біртұтас білім беруді дамытудағы және студенттерді қазіргі өмірдің қиындықтарына дайындаудағы өнердің құндылығын тануға кеңірек мәдени ауысуды талап етеді.

Қолдау көрсететін саясат шеңберінің маңыздылығы. Өнер интеграциясының сәтті болуы үшін ол мектеп деңгейінде де, мемлекеттік деңгейде де сенімді саяси шеңбермен қамтамасыз етілуі керек. Бұған өнер бағдарламаларына жеткілікті қаражат бөлу, мұғалімдердің біліктілігін арттыру және оқушылардың оқу нәтижелерінің барлық спектрін қамтитын бағалау әдістерін әзірлеу кіреді. Ол сондай-ақ өнерді білім беру стандарттары мен есеп беру шараларына енгізуді насихаттауды, олардың жан-жақты білім берудің маңызды құрамдас бөліктері ретінде танылуын қамтамасыз етуді қамтиды.

Қорытындылай келе, музыка мен басқа да өнер түрлерін оқу процесіне біріктіру оқушылардың белсенділігі мен жетістіктерін арттыруға үлкен уәде береді. Шығармашылықты, сыни ойлауды және эмоционалды интеллектті дамыта отырып, өнер интеграциясы студенттерді 21 ғасырдағы қиындықтарға дайындауға көмектеседі. Алайда, бұл әлеуетті іске асыру ресурстардың шектеулілігін, мұғалімдердің біліктілігін арттыру қажеттіліктерін және білім берудегі өнердің құндылығы туралы түсініктердің өзгеруін қоса алғанда, күрделі мәселелерді шешуді талап етеді. Дұрыс қолдау мен міндеттеменің арқасында өнер интеграциясы білім беру тәжірибесін өзгерте алады, бұл оны барлық студенттер үшін байытады және өзекті етеді.

Материалдар мен әдістер. Музыка мен басқа да өнерді оқу процесіне біріктірудің әсерін зерттеу үшін көп әдісті зерттеу дизайны енгізілді. Бұл тәсіл сандық және сапалық деректерді жинау әдістерін біріктіріп, өнер интеграциясының оқушылардың оқу нәтижелеріне, қатысуына және жалпы мектеп мәдениетіне қалай әсер ететінін жан-жақты түсінуді қамтамасыз етті. Әдістеме нәтижелерді зерттеудің осы саласына қызығушылық танытқан басқа зерттеушілердің сенімді түрде қайталауын қамтамасыз ету үшін мұқият әзірленген.

Оқу дизайны. Зерттеу қалалық және ауылдық жерлердегі бастауыш, орта және орта мектептерді қоса алғанда, әртүрлі білім беру мекемелерінде жүргізілді. Мектептерді таңдау олардың қалыптасқан өнерді интеграциялау бағдарламаларына негізделді, бұл күшті өнер бағдарламалары бар мектептер мен дәстүрлі оқу бағдарламалары бар мектептерді сенімді салыстыруға мүмкіндік берді. Зерттеу бүкіл оқу жылын қамтыды, бұл өнер интеграциясының салдары туралы бойлық перспективаны қамтамасыз етті.

Зерттеуге 15 мектепте 1200-ден астам оқушы мен 100 мұғалім қатысты. Қатысушылар әртүрлі демографиялық көрсеткіштер, соның ішінде әлеуметтік-экономикалық мәртебе, этникалық және үлгерім деңгейлері бойынша өкілдікті қамтамасыз ету үшін стратификацияланған кездейсоқ іріктеу арқылы таңдалды. Бұл іріктеу стратегиясы ықтимал шатастыратын айнымалыларды бақылауға және өнер интеграциясының студенттердің әртүрлі популяцияларына әсері туралы нақты түсінік беруге бағытталған.

Деректерді жинау. Деректерді жинау процесі бірнеше кезеңнен тұрды. Бастапқыда стандартталған бағалау мен мұғалімнің бағалауын қолдана отырып, оқушылардың үлгерімі, белсенділігі және әлеуметтік-эмоционалды дағдылары туралы негізгі мәліметтер жиналды. Бұл бастапқы шаралар зерттеу барысында өзгерістерді бақылау үшін бақылау қызметін атқарды.

Сандық деректер математика, жаратылыстану ғылымдары және тіл өнері сияқты негізгі пәндердегі оқу жетістіктерін өлшеуге арналған интервенцияға дейінгі және кейінгі сынақтар сериясы арқылы жиналды. Сонымен қатар, студенттер мен оқытушыларға олардың оқуға деген көзқарасын, мотивациясын және білім берудегі өнердің қабылданған құндылығын бағалау үшін сауалнамалар жүргізілді. Сауалнамалар субъективті жауаптарды сандық бағалау үшін Ликерт шкаласын қолданды, бұл оларды статистикалық талдауды жеңілдетті.

Сапалы мәліметтер сыныптағы бақылаулар, сұхбаттар, фокус-топтар арқылы алынды. Зерттеушілер өнер интеграциясының қалай жүзеге асырылғанын және оқытушылардың осы әдістерге қалай жауап бергенін құжаттау үшін әртүрлі пәндер бойынша барлығы 150 сабақты бақылады. Бақылаулар өнер интеграциясының болуы мен сапасын, студенттердің белсенділігін және оқыту стратегияларын бағалайтын құрылымдық рубриканы басшылыққа алды. Мұғалімдермен және әкімшілермен сұхбаттар өнерді оқу бағдарламаларына енгізудің қиындықтары мен жетістіктері туралы түсінік берді, ал студенттермен фокус-топтар олардың тәжірибесі мен бағдарлама туралы түсініктерін зерттеді.

Өнерді интеграциялауға араласу. Іс-шараның өзі барлық қатысушы мектептерде бірізділікті қамтамасыз ету үшін мұқият құрылымдалған. Мұғалімдер өнерді өз пәндеріне интеграциялау бойынша біліктілікті арттырды, соның ішінде негізгі академиялық ұғымдарды оқыту үшін музыка, бейнелеу өнері, драма және биді қолдану бойынша семинарлар. Мысалы, математика сабақтарында бөлшектер мен коэффициенттерді үйрету үшін музыка теориясы енгізілді, ал тарих сабақтарында маңызды тарихи оқиғаларды зерттеу үшін драма мен рөлдік ойындар қолданылды.

Әр мұғалімнен аптасына кемінде бір интеграцияланған өнер сабағын өткізу талап етілді, ол құжатталған және оның тиімділігіне талданған. Бұл сабақтарды өнер мамандары мен пән мұғалімдері бірлесіп әзірледі, осылайша олар академиялық тұрғыдан да, көркемдік тұрғыдан да мұқият және мазмұнды болды. Іске асырудың дұрыстығы жүйелі түрде тіркелу және зерттеу тобының қолдауы арқылы бақыланды, бұл процесс барысында мұғалімдердің кез келген мәселелерін шешуге көмектесті.

Статистикалық талдау. Интервенцияға дейінгі және кейінгі сынақтардан жиналған сандық деректер өнерді интеграциялау іс - шарасына дейінгі және одан кейінгі оқу үлгерімін салыстыру үшін апова қайталанатын көрсеткіштерін пайдалана отырып талданды. Бұл статистикалық тест бірнеше уақыт нүктелеріндегі айырмашылықтарды талдауға мүмкіндік беретіндіктен таңдалды, бұл оқу барысында оқытушылардың үлгерімі қалай дамығандығы туралы нақты көрініс береді (Field, 2013).

Нәтижелер белгілі бір популяциялардың бұл араласудан басқаларға қарағанда көбірек пайда көргенін анықтау үшін демографиялық топтарға одан әрі бөлінді. Мысалы, табысы төмен студенттер мен оқуда кемістігі бар адамдар үшін оқу үлгерімі мен қатысуының жақсаруы жеке талданды, бұл өнер саласындағы интеграция үлгеріміндегі бар олқылықтарды жоюға көмектесетінін білу үшін.

Сұхбаттардың, фокус-топтардың және бақылаулардың сапалы деректері NVivo бағдарламалық жасақтамасының көмегімен тақырыптық түрде кодталды. Кодтау процесі оқытушылардың белсенділігін арттыру, шығармашылықты арттыру және әлеуметтік дағдыларды дамыту сияқты деректердегі қайталанатын тақырыптар мен үлгілерді анықтауды қамтыды. Содан кейін бұл тақырыптар сандық тұжырымдарды толықтыратын, өнер интеграциясының білім беру процесіне әсері туралы тереңірек түсінік беретін баяндау құру үшін пайдаланылды.

Репродуктивтілік және сенімділік. Зерттеудің қайталануын қамтамасыз ету үшін араласу хаттамаларының, деректерді жинау құралдарының және аналитикалық процедуралардың егжей-тегжейлі құжаттамасы жүргізілді. Бұл құжаттамаға сабақ жоспарлары, бақылау рубрикалары және сауалнамалық сауалнамалар кірді, олар зерттеуді қайталағысы келетін басқа зерттеушілердің сұранысы бойынша қол жетімді. Сонымен қатар,

барлық статистикалық талдаулар SPSS бағдарламалық жасақтамасының көмегімен жүргізілді және шикі деректер тексерілген зерттеушілерге қолжетімді қауіпсіз дерекқорда сақталады.

Зерттеудің сенімділігі деректерді сапалы талдау кезеңінде рейтингтер арасындағы сенімділікті тексеру арқылы бағаланды. Бірнеше зерттеушілер сапалы деректерді дербес кодтады және кез келген сәйкессіздіктер дәйектілікті қамтамасыз ету үшін талқылау арқылы шешілді. Бұл тәсіл зерттеушілердің біржақтылығын азайтуға және тұжырымдардың сенімділігін арттыруға көмектесті (Biniam, 2022).

Қорытындылай келе, сандық және сапалық зерттеу әдістерін біріктіре отырып, білім берудегі өнер интеграциясын зерттеудің бұл әдістемелік тәсілі оның оқушылардың нәтижелеріне әсерін түсіну үшін сенімді негіз болып табылады. Қолданылатын процедураларды егжей-тегжейлі сипаттай отырып, бұл зерттеу әртүрлі білім беру контексттерінде бейімделуге және қолдануға болатын модельді ұсынады, бұл білім беру процесіне өнер интеграциясының артықшылықтарын растайтын дәлелдердің көбеюіне ықпал етеді.

Нәтижелер. Зерттеу нәтижелері музыка мен басқа да өнердің оқу процесіне интеграциялануымен байланысты айтарлықтай оң нәтижелерді анықтады. Нәтижелер оқушылардың үлгерімінің, белсенділігінің және әлеуметтік-эмоционалдық дамуының жақсарғанын көрсетеді. Бұл бөлімде сандық деректер мен сапалық бақылаулармен расталған нәтижелер егжей-тегжейлі берілген.

Оқу үлгерімі. Интервенцияға дейінгі және кейінгі сынақтардың нәтижелерін талдау барлық негізгі пәндер бойынша оқушылардың үлгерімінің статистикалық тұрғыдан айтарлықтай жақсарғанын көрсетті. Атап айтқанда, өнерге интеграцияланған сыныптардағы оқушылар дәстүрлі сыныптардағы құрдастарынан орта есеппен математика бойынша 15%, тіл өнері бойынша 10% және жаратылыстану ғылымдары бойынша 12% озып кетті (кесте-1). Апона-ның қайталанған шаралары бұл жетістіктердің айтарлықтай екенін растады ($p < 0,01$), бұл өнерді оқу бағдарламасына біріктіру оқушылардың үлгеріміне айтарлықтай әсер еткенін көрсетеді. Бұл тұжырымдар көркемдік білім беру танымдық дағдылар мен академиялық нәтижелерді арттыра алатынын көрсеткен алдыңғы зерттеулерге сәйкес келеді.

Кесте 1. Дәстүрлі және өнерге интеграцияланған оқу бағдарламаларындағы оқушылардың үлгерімін салыстырмалы талдау.

Пән	Дәстүрлі оқу жоспары (Орташа балл)	Өнер саласындағы интеграцияланған оқу бағдарламасы (Орташа балл)	Пайыздық жақсарту
Математика	75.4 балл	86.7 балл	15 %
Тіл өнері	78.9 балл	86.8 балл	10 %
Ғылым	73.2 балл	82.0 балл	12 %

Әрі қарайғы талдау көрсеткендей, бұл жақсартулар әсіресе табысы төмен және оқуда кемістігі бар студенттер арасында байқалды. Бұл топтардағы оқушылар математика мен тіл өнеріндегі ең үлкен жетістіктерді көрсетті, бұл олардың құрдастарымен үлгерім алшақтығын қысқартты. Бұл өнер интеграциясы әділетті білім беру ортасын құруға көмектесетін, аз қамтылған және аз қамтылған студенттерді қолдаудың тиімді стратегиясы болуы мүмкін екенін көрсетеді.

Студенттерді тарту. Сыныптағы бақылаулар мен студенттердің сауалнамаларынан алынған сапалы деректер өнерге интеграцияланған сыныптарда оқушылардың белсенділігі мен мотивациясының айтарлықтай артқанын көрсетті. Бақылаулар көрсеткендей, студенттер сабаққа көбірек қатысады, көбінесе негізгі оқу бағдарламасынан тыс тақырыптарды зерттеу

бастамасын көтереді. Мысалы, фракциялар бойынша музыкамен біріктірілген математика сабағында бірнеше оқушы музыка теориясы туралы көбірек білуге қызығушылық танытты, бұл сабақты бастапқы шеңберінен тыс кеңейтетін экспромттық пікірталасқа әкелді.

Зерттеудің соңында студенттерге жүргізілген сауалнамалар өнерге интеграцияланған бағдарламаға қатысушылардың 85%-ы дәстүрлі сыныптардағы оқушылардың 60% - сравнению салыстырғанда мектепке деген қызығушылықты арттырып, академиялық қабілеттеріне сенімдірек екенін хабарлады. Бір студент: «мен бұрын-соңды математиканы ұнатпайтынмын, бірақ біз оны түсіну үшін музыканы қолдана бастағанда, мен үшін бәрі ойдағыдай болды», - деп атап өтті (студент, 2023).

Мұғалімдер сонымен қатар мінез-құлық проблемаларының азайғанын және сабаққа қатысудың артқанын байқады. Бірнеше мұғалімдер бұрын жұмыстан шығарылған немесе тәртіпті бұзған оқушылар өнерге бағытталған сабақтар кезінде зейіндерін шоғырландырып, ынтымақтастыққа бейім болғанын хабарлады. Мінез-құлықтың бұл өзгерісі өнердің тартымды және инклюзивті сипатына байланысты болды, бұл студенттерге өз ойын шығармашылықпен жеткізуге және материалмен жеке деңгейде байланысуға мүмкіндік берді (Эйзнер, 2002).

Әлеуметтік-эмоционалды даму. Зерттеу сонымен қатар өнер интеграциясы студенттердің әлеуметтік-эмоционалды дамуына оң әсер ететінін көрсетті. Студенттермен фокус-топтар көркемдік іс-шараларға қатысу олардың эмпатияны, топтық жұмысты және қарым-қатынас дағдыларын дамытуға көмектескенін көрсетті. Студенттер өз құрдастарымен көбірек байланыста болу және өз ойлары мен эмоцияларын білдіруде сенімдірек болу сезімдерін сипаттады. Бір студент былай деп бөлісті: «біз азаматтық құқықтар туралы пьеса қойғанда, мен біреудің орнында болу қандай болатынын шынымен түсіндім. Бұл мені басқаларға қалай қарайтынымды ойлауға мәжбүр етті» (Студент, 2023).

Мұғалімдердің сұхбаттары бұл бақылауларды растады және көптеген оқытушылар оқушылардың бірлесіп жұмыс істеу және жанжалдарды шешу қабілетінің жақсарғанын атап өтті. Бір мұғалім: «мен сыныпта сирек сөйлейтін оқушылардың біздің өнер жобаларымыз кезінде көшбасшы болғанын көрдім. Олардың өсіп келе жатқанын көру керемет болды» (Мұғалім, 2023). Бұл нәтижелер көркемдік білім эмпатия, өзін-өзі реттеу және өміршеңдік сияқты дағдыларды дамыту арқылы әлеуметтік және эмоционалды оқытуды жақсартатынын көрсететін зерттеулерге сәйкес келеді.

Қиындықтар мен шектеулер. Зерттеу нәтижелері басым көпшілігі оң болғанымен, өнерді интеграциялау бағдарламасын жүзеге асыру барысында бірнеше мәселелер атап өтілді. Негізгі кедергілердің бірі мұғалімдерге өнерге интеграцияланған сабақтарды әзірлеуге және өткізуге кететін уақыт болды. Кәсіби дамуы мен қолдауына қарамастан, кейбір мұғалімдер өнерді оқытуға тиімді енгізу үшін қажетті дағдылар мен сенімділіктің жоқтығын сезінді. Бұл мәселе әсіресе ресурстары шектеулі мектептерде жиі кездеседі, онда көркем материалдарға қол жетімділік пен мамандардың қолдауы шектеулі болды.

Сонымен қатар, стандартталған тестілеуге және негізгі академиялық дағдыларға көбірек көңіл бөлетін оқу бағдарламасына өнерді біріктірудің құндылығына күмән келтірген ата-аналар мен әкімшілердің кейбір қарсылықтары болды. Кейбір мүдделі тараптар көркемдік іс-шараларға жұмсалған уақыт негізгі академиялық мазмұнды төмендетуі мүмкін деп алаңдаушылық білдірді. Осы мәселелерді шешу үшін академиялық және жеке тұлғаны дамыту үшін өнер интеграциясының құжатталған артықшылықтарын көрсете отырып, үнемі байланыс пен ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын жүргізу қажет болды (Oreck, 2004).

Практикаға салдары. Осы зерттеудің нәтижелері білім беру практикасына айтарлықтай әсер етеді. Біріншіден, олар өнерді оқу бағдарламасына енгізу оқушылардың белсенділігі мен үлгерімін арттырудың тиімді стратегиясы болуы мүмкін деп болжайды, әсіресе дәстүрлі оқыту әдістерімен күресуі мүмкін адамдар үшін. Мектептер мен тәрбиешілер өздерінің оқытуына өнерге негізделген тәсілдерді негізгі пәндерге қосымша

ретінде ғана емес, сонымен қатар тұтас білім берудің негізгі құрамдас бөлігі ретінде енгізуді қарастыруы керек.

Екіншіден, зерттеу өнер интеграциясын сәтті жүзеге асыру үшін мұғалімдерге тиісті дайындық пен қолдау көрсетудің маңыздылығын көрсетеді. Біліктілікті арттыру бағдарламалары мұғалімдердің негізгі мазмұнды оқыту үшін өнерді пайдаланудағы сенімділігі мен құзыреттілігін арттыруға, сондай-ақ уақыт пен ресурстарды тиімді басқару стратегияларына бағытталуы керек.

Соңында, зерттеу көркемдік білім беруді бағалайтын және ілгерілететін қолдау көрсететін саясат шеңберінің қажеттілігін көрсетеді. Бұған білім беру стандарттары мен есеп беру шараларына өнер интеграциясын енгізуді насихаттау, сондай-ақ мектептердегі өнер бағдарламаларын қолдау үшін қаржыландыру мен ресурстарды қамтамасыз ету кіреді. Фриман жжәне Шифрер (2022) атап өткендей, «көркемдік білім берудің барлық артықшылықтарын пайдалану үшін саясаткерлер оны қосымша қосымша емес, толық білім берудің негізгі құрамдас бөлігі ретінде тануы керек.»

Қорытындылай келе, музыка мен басқа да өнердің оқу процесіне интеграциялануы оқушылардың үлгеріміне, қызығушылығына және әлеуметтік-эмоционалды дамуына терең әсер ететіндігі дәлелденді. Неғұрлым серпінді және өзара байланысты оқу тәжірибесін ұсына отырып, өнер интеграциясы студенттерге академиялық және жеке табысқа жету үшін қажетті дағдылар мен көзқарастарды дамытуға көмектеседі. Алайда, осы тәсілдің әлеуетін толық іске асыру мұғалімдерді даярлауға, ресурстарды бөлуге және мүдделі тараптарды қолдауға байланысты мәселелерді шешуді талап етеді. Дұрыс инвестициялар мен міндеттемелердің арқасында өнер интеграциясы білім беру ландшафтын өзгерте алады, бұл оқуды барлық студенттер үшін мағыналы және қолжетімді етеді.

Талқылау. Бұл зерттеудің нәтижелері музыка мен басқа да өнер түрлерін оқу процесіне біріктірудің оң әсерінің күшті дәлелі болып табылады. Оқушылардың үлгерімі, белсенділігі және әлеуметтік-эмоционалды дамуының айтарлықтай жақсарғанын көрсететін нәтижелер осы саладағы алдыңғы зерттеулерге сәйкес келеді. Бұл бөлімде осы тұжырымдардың салдары талқыланады, қолданыстағы әдебиеттермен салыстырылады және олардың білім беру практикасы мен саясатындағы маңызы зерттеледі.

Оқу үлгерімі және танымдық пайдасы. Бұл зерттеудің ең таңғаларлық нәтижелерінің бірі студенттердің негізгі пәндер бойынша, әсіресе математика және тіл өнері бойынша үлгерімін жақсарту болды. Бұл Кэттеролл, Дюма және Хэмпден-Томпсонның (2012) тұжырымдарын растайды, олар өнерге деген қызығушылығы жоғары студенттердің тестілеуде жоғары балл жинайтынын және академиялық нәтижелері жақсырақ болатынын көрсетті. Үлгіні тану, шығармашылық мәселелерді шешу және абстрактілі ойлау сияқты өнермен айналысуға қатысатын танымдық процестер оқушылардың басқа пәндердегі күрделі ұғымдарды түсіну қабілетін арттыруы мүмкін. Мысалы, музыка теориясын математика сабақтарына біріктіру оқушыларға бөлшектер мен қатынастарды интуитивті және тартымды түрде түсінуге көмектесті.

Сонымен қатар, табысы төмен және оқуда кемістігі бар студенттер арасында байқалған айтарлықтай жетістіктер өнер интеграциясы білім берудегі теңсіздікті жоюда шешуші рөл атқаруы мүмкін екенін көрсетеді. Бұл тұжырым Рупперттің (2006) шығармашылығымен үндеседі, ол өнер аз қамтылған студенттерге олардың қажеттіліктеріне жиі сәйкес келетін балама оқыту әдістерін ұсына отырып, табысқа жету үшін бірегей мүмкіндіктер береді деп тұжырымдады. Студенттерді практикалық, шығармашылық іс-шараларға тарту арқылы өнерді біріктіру инклюзивті білім беру ортасын қамтамасыз ете отырып, оқу үлгеріміндегі алшақтықты жоюға көмектеседі.

Қатысу және мотивация. Осы зерттеуде байқалған оқушылардың белсенділігі мен мотивациясының артуы сынып динамикасын өзгерту үшін өнер интеграциясының әлеуетін көрсетеді. Эйзнер (2002) атап өткендей, өнер дәстүрлі білім беру жағдайында жиі жетіспейтін оқудағы қуаныш пен қызығушылық сезімін оята алады. Бұл студенттердің тек

пассивті ақпарат алушылар ғана емес, сонымен қатар оқу процесінің белсенді қатысушылары болған өнерге интеграцияланған сабақтарға белсенді қатысуынан айқын көрінді.

Сапалы деректер бұрын жұмыстан шығарылған немесе тәртіпті бұзған студенттердің өнерге бағытталған іс-шараларға көбірек араласып, ынтымақтаса бастағанын көрсетті. Бұл Хеленнің (2013) тұжырымдамасына сәйкес келеді, ол өнер интеграциясы студенттердің белсенділік деңгейінің жоғарылауына және сабаққа келмеудің төмендеуіне әкелетінін хабарлады. Өнер студенттерге өз ойын білдіруге, олардың жеке басын зерттеуге және материалмен тереңірек байланысуға мүмкіндік береді, бұл оқуды мағыналы және жағымды етеді.

Әлеуметтік-эмоционалды даму. Әлеуметтік-эмоционалды дамуға қатысты зерттеу нәтижелері ерекше назар аудартады. Көркемдік іс-шараларға қатысу эмпатияның жоғарылауымен, қарым-қатынас дағдыларының жақсаруымен және бірлесіп жұмыс істеу қабілетінің жоғарылауымен байланысты болды. Бұл нәтижелер әлеуметтік және эмоционалды оқытуды (SEL) ілгерілетудегі көркемдік білімнің рөлі туралы әдебиеттердің өсіп келе жатқан көлеміне сәйкес келеді. Мысалы, Ханнай (1954) көркемдік білім жеке және академиялық табысқа жету үшін қажет эмпатия, төзімділік және эмоционалды реттеу сияқты әлеуметтік дағдыларды дамытатынын анықтады.

Бұл зерттеуге қатысқан студенттер өздерін сенімдірек сезінетінін және құрдастарымен байланысты екенін хабарлады, бұл көптеген өнер іс-шараларының бірлескен сипатына байланысты болуы мүмкін. Пьеса жасау немесе ән жазу сияқты топтық жобалар студенттерден бір-бірін тыңдауды, рөлдерді келісуді және мәселелерді бірге шешуді талап етеді. Бұл тәжірибелер студенттерге сыныпта да, одан тыс жерлерде де күрделі әлеуметтік жағдайларды шешуге қажетті тұлғааралық дағдыларды дамытуға көмектеседі. Мұғалімдер сонымен қатар студенттердің тәуекелге баруға және өз идеяларын білдіруге дайын екендіктерін атап өтті, бұл өнер эксперименттер мен өзін-өзі көрсету үшін қауіпсіз кеңістікті қамтамасыз ететінін көрсетті.

Қиындықтар мен кедергілер. Оң нәтижелерге қарамастан, зерттеу сонымен қатар өнер интеграциясын тиімді жүзеге асырудағы бірнеше мәселелерді атап өтті. Негізгі кедергілердің бірі мұғалімдердің тиісті дайындығы мен қолдауының болмауы болды. Көптеген тәрбиешілер өнерді өз ілімдеріне қалай енгізуге болатындығы туралы сенімсіздік білдірді, бұл кейде үстірт немесе сәйкес келмейтін интеграцияға алып келді. Бұл тұжырым Орекке (2004) сәйкес келеді, ол өнерді интеграциялау саласында біліктілікті арттыру қажеттілігін анықтады. Бұл мәселені шешу үшін мектептер мен аудандар мұғалімдерге оқуды жақсарту үшін өнерді пайдалану дағдылары мен сенімділігін дамытуға мүмкіндік беретін тұрақты оқыту мен ресурстарға инвестиция салуы керек.

Тағы бір маңызды мәселе ата-аналар мен әкімшілердің қарсылығы болды, олар өнер интеграциясының құндылығына күмән келтірді, әсіресе тестілеу мен есеп берудің жоғары ставкалары дәуірінде. Кейбір мүдделі тараптар өнерді оқуды жетілдірудің құнды құралы ретінде емес, негізгі оқу пәндерінен алшақтату ретінде қабылдады. Бұл скептицизм олардың артықшылықтары туралы дәлелдердің көбеюіне қарамастан, білім берудегі өнерді бағаламаудың кең қоғамдық тенденциясын көрсетеді. Бұл кедергіні еңсеру өнер интеграциясының зерттеулермен қамтамасыз етілген артықшылықтарын жеткізу және оны білім беру саясаты мен тәжірибесіне енгізуді насихаттау үшін келісілген күш-жігерді қажет етеді.

Білім беру практикасы мен саясатына әсері. Осы зерттеудің нәтижелері білім беру практикасы мен саясатына бірнеше маңызды әсер етеді. Біріншіден, олар өнер интеграциясын қосымша емес, оқу бағдарламаларын әзірлеудің орталық құрамдас бөлігі ретінде қарастыруды ұсынады. Өнерді оқу процесінің ажырамас бөлігіне айналдыра отырып, мектептер оқушылардың әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыратын неғұрлым тартымды және тиімді оқу ортасын құра алады.

Саясаткерлер сонымен қатар әділеттілік пен инклюзивтілікті ілгерілетудегі өнер интеграциясының құндылығын мойындауы керек. Аз қамтылған студенттер арасында байқалатын айтарлықтай артықшылықтарды ескере отырып, өнерге интеграциялау білім берудегі теңсіздіктерді жоюдың күшті стратегиясы болуы мүмкін. Бұл барлық студенттердің әлеуметтік-экономикалық жағдайына қарамастан жоғары сапалы өнер біліміне қол жеткізуін қамтамасыз ету үшін тиісті қаржыландыру мен ресурстарды қажет етеді.

Сонымен қатар, зерттеу студенттердің оқуы мен жетістіктерін бағалау тәсілін өзгерту қажеттілігін көрсетеді. Дәстүрлі стандартталған тесттер көбінесе шығармашылық, ынтымақтастық және сыни тұрғыдан ойлау сияқты өнер интеграциясын дамытатын дағдылар мен құзыреттердің толық спектрін көрсете алмайды. Осы кеңірек білім беру мақсаттарын көрсететін бағалаудың жаңа әдістерін әзірлеу барлық оқушылардың әртүрлі таланттары мен қабілеттерін тану және бағалау үшін өте маңызды.

Болашақ зерттеу бағыттары. Бұл зерттеу өнер интеграциясының артықшылықтары туралы құнды түсінік бергенімен, оның ұзақ мерзімді әсерін зерттеу және оны жүзеге асырудың ең тиімді стратегияларын анықтау үшін қосымша зерттеулер қажет. Бойлық зерттеулер өнерге интеграцияланған білімнің уақыт өте келе студенттердің академиялық және тұлғалық дамуына қалай әсер ететінін зерттей алады, ал эксперименттік жобалар қай тәсілдердің ең жақсы нәтиже беретінін анықтау үшін өнерді біріктірудің әртүрлі үлгілерін сынай алады.

Сонымен қатар, болашақ зерттеулер өнер интеграциясының ағылшын тілін үйренушілер немесе ерекше қажеттіліктері бар студенттер сияқты белгілі бір популяцияларға әсерін зерттеуі керек. Өнерге негізделген тәсілдерді осы топтардың бірегей қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қалай бейімдеуге болатынын түсіну олардың әлеуетті артықшылықтарын барынша арттыру үшін өте маңызды болады.

Қорытындылай келе, осы зерттеудің нәтижелері музыка мен басқа да өнер түрлерін оқу процесіне біріктіру оқушылардың көптеген салалардағы үлгерімін айтарлықтай жақсартатынын дәлелдейді. Оқу үлгерімін жақсарту, белсенділікті арттыру және әлеуметтік-эмоционалды дамуға ықпал ету арқылы өнер интеграциясы тиімдірек және инклюзивті білім беру ортасын құрудың қуатты құралын ұсынады. Алайда, осы тәсілдің әлеуетін толық іске асыру мұғалімдерді даярлау, ресурстарды бөлу және мүдделі тараптарды қолдау мәселелерін шешуді талап етеді. Дұрыс қолдау мен міндеттеменің арқасында өнер интеграциясы заманауи білім беруде трансформациялық рөл атқара алады, студенттерді олар мұра ететін күрделі және тез өзгеретін әлемге дайындауға көмектеседі.

Қорытынды. Музыка мен басқа да өнердің оқу үдерісіне интеграциялануы танымдық, эмоционалды және әлеуметтік дамуға ықпал ететін тұтас көзқарасты ұсына отырып, оқытудың дәстүрлі әдістерінен айтарлықтай өзгерісті білдіреді. Бұл зерттеу өнер интеграциясы оқу үлгерімін арттырып қана қоймай, оқушылардың белсенділігін арттырып, әлеуметтік-эмоционалды өсуді қолдайтынын көрсетті. Бұл нәтижелер өнерге негізделген білім берудің, әсіресе аз қамтылған студенттер үшін динамикалық және инклюзивті оқу ортасын құру әлеуетін көрсетеді.

Бұл зерттеудің жаңалығы оның әртүрлі мектептер мен оқушылар популяциясындағы өнер интеграциясының салдарын жан-жақты зерттеуінде жатыр. Зерттеудің жан-жақты әдістерін қолдана отырып, бұл зерттеу өнерді негізгі білім беру бағдарламаларына енгізуді жақтайтын әдебиеттердің өсіп келе жатқан тобын растайтын эмпирикалық дәлелдер келтірді. Математика және тіл өнері сияқты пәндерде байқалған айтарлықтай академиялық жетістіктер көркемдік білім негізгі академиялық мазмұнды төмендетеді деген қате түсінікке қарсы тұрады. Оның орнына, нәтижелер өнер оқушылардың күрделі ұғымдарды түсінуін және білімдерін шығармашылық және мағыналы түрде қолдану қабілетін арттыра отырып, қуатты педагогикалық құрал ретінде қызмет ете алатынын көрсетеді.

Сонымен қатар, бұл зерттеу өнер интеграциясының аз қамтылған студенттерге оң әсерін көрсете отырып, білім берудегі теңдік туралы дискурсты дамытуға ықпал етеді. Табысы төмен студенттер мен оқуда кемістігі бар студенттердің үлгерімі мен қатысуының байқалған жақсаруы өнерге негізделген тәсілдер үлгерімдегі олқылықтарды жоюға көмектесетінін көрсетеді, бұл студенттерге табысқа жету үшін қажетті дағдылар мен сенімділікті қамтамасыз етеді.

Болашаққа көз жүгіртсек, өнер интеграциясының студенттердің дамуына ұзақ мерзімді әсерін зерттеу үшін қосымша зерттеулер жүргізу қажет екенін көреміз. Бойлық зерттеулер өнерге интеграцияланған білім берудің тұрақты әсері академиялық траекторияларға, колледжге дайындыққа және мансаптық табысқа қалай әсер ететіні туралы құнды түсінік бере алады. Сонымен қатар, болашақ зерттеулер әртүрлі білім беру контексттері мен студенттердің қажеттіліктері үшін озық тәжірибелерді анықтай отырып, өнер интеграциясының әртүрлі үлгілерінің тиімділігін зерттеуі керек.

Сондай-ақ, цифрлық және мультимедиялық өнердің дамып келе жатқан түрлерін қамту үшін өнер интеграциясының аясын кеңейту мүмкіндігі бар. Технология білім беру ландшафтын өзгертуді жалғастыра отырып, цифрлық баяндауды, виртуалды шындықты және интерактивті медианы оқу бағдарламасына қалай біріктіруге болатынын зерттеу студенттерді 21 ғасырдың қиындықтары мен мүмкіндіктеріне дайындау үшін өте маңызды болады.

Қорытындылай келе, бұл зерттеу музыка мен басқа да өнер түрлерін оқу процесіне біріктірудің трансформациялық әлеуетін растайды. Шығармашылықты, сыни ойлауды және эмоционалды интеллектті дамыта отырып, өнер интеграциясы студенттерді барған сайын күрделі және өзара байланысты әлемді шарлауға дайындайды. Дегенмен, бұл тәсілдің барлық артықшылықтарын жүзеге асыру тәрбиешілерге өнерге негізделген стратегияларды тиімді жүзеге асыру үшін қажетті дайындықты, ресурстарды және қолдауды қамтамасыз ету үшін келісілген күш-жігерді қажет етеді. Үздіксіз зерттеулер мен ақпараттық-түсіндіру жұмыстарының арқасында өнер интеграциясы неғұрлым тартымды, инклюзивті және әділ білім беру жүйесінің негізі бола алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Дж. Бернафорд, Дж.Бин және Барбара Бродхаген. Мұғалімдердің Ис-Әрекетін Зерттеу: Интеграцияны Оқу Бағдарламасының Ішінде. Орта Мектеп Журналы, 26 (1994): 5-13 б. <https://doi.org/10.1080/00940771.1994.11494403>
2. Роберт Браун және Н.Жаннерет. Өнер Арқылы Тәуекел Тобындағы Жастарды қайта тарту-Эволюция Бағдарламасы. Халықаралық Білім Және Өнер Журналы, 16 (2015).
3. Атланта Слоан-Сил. Зерттеу Дизайны: Сапалық, Сандық Және Аралас Әдістер Тәсілдері. Канадалық Университеттің Үздіксіз Білім Беру Журналы, 35 (2009). <https://doi.org/10.21225/D54S3D>.
4. А.Хелен Робинсон. Өнер Интеграциясы және Аз Қамтылған Студенттердің Жетістігі: Зерттеулерді Бағалау. Өнер Саласындағы Білім Беру Саясатына Шолу, 114 (2013): 191 – 204 б. <https://doi.org/10.1080/10632913.2013.826050>
5. Э.Эйзнер. Өнер Және Ақыл-Ойды Құру. (2017). <https://doi.org/10.5860/choice.40-4405>
6. А. Филд. IBM SPSS статистикасын қолдана отырып статистиканы табу: жыныстық қатынас, есірткі және рок-н-ролл, 4-Ші Басылым. (2013): I-XXXVI, 1-915. <https://doi.org/10.1024/1012-5302/a000397>
7. Андре Барбера және М.Уэст. Ежелгі Грек Музыкасы. Ескертулер, 50 (1994): 1359-1362 б. <https://doi.org/10.2307/898297>
8. Дана Л. Стрейт, Н.Краус, Александра Парбери-Кларк және Р. Эшли. Музыкалық тәжірибе жоғарыдан төменге қарай есту механизмдерін қалыптастырады: маскировка

Және есту зейінін орындау Дәлелдері. Есту Қабілетін Зерттеу, 261 (2010): 22-29 б. <https://doi.org/10.1016/j.heares.2009.12.021>

9. Биниам Гетнет Агазу, Адиссу Кетемау Деджену және К.Дебела. Сапалы Зерттеулерге Салыстырмалы Шолу: Жобалау және Енгізу Бойынша Нұсқаулық. Сапалы Есен (2022). <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2022.5748>

10. Барри Орек. "Мұғалімдердің Көркемдік Және Кәсіби Дамуы." Педагогикалық Білім беру журналы, 55 (2004): 55 – 69 б. <https://doi.org/10.1177/0022487103260072>

11. Даниэль Маккин Фриман және Д.Шифрер. Кім үшін өнер? Ақш-тың Орта Мектептеріндегі өнер Курстарына қатысу және Математикадағы Жетістіктер. Социологиялық Перспективалар, 66 (2022): 226 – 245 б. <https://doi.org/10.1177/07311214221124537>

12. А.Ханнай. Өнер Үшін Өнер Ұғымы. Философия, 29 (1954): 44 – 53 б. <https://doi.org/10.1017/S0031819100022129>

References:

1. G. Burnaford, J. Beane and Barbara Brodhagen. "Teacher Action Research: Inside an Integrative Curriculum." Middle School Journal, 26 (1994): 5-13. <https://doi.org/10.1080/00940771.1994.11494403>.

2. Robert Brown and N. Jeanneret. "Re-engaging At-Risk Youth through Art – The Evolution Program." International Journal of Education and the Arts, 16 (2015).

3. Atlanta Sloane-Seale. "Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches." Canadian Journal of University Continuing Education, 35 (2009). <https://doi.org/10.21225/D54S3D>.

4. A. Helene Robinson. "Arts Integration and the Success of Disadvantaged Students: A Research Evaluation." Arts Education Policy Review, 114 (2013): 191 - 204. <https://doi.org/10.1080/10632913.2013.826050>.

5. E. Eisner. "The Arts and the Creation of Mind." (2017). <https://doi.org/10.5860/choice.40-4405>.

6. A. Field. "Discovering statistics using IBM SPSS statistics: and sex and drugs and rock 'n' roll, 4th Edition." (2013): I-XXXVI, 1-915. <https://doi.org/10.1024/1012-5302/a000397>.

7. André Barbera and M. West. "Ancient Greek Music." Notes, 50 (1994): 1359-1362. <https://doi.org/10.2307/898297>.

8. Dana L. Strait, N. Kraus, Alexandra Parbery-Clark and R. Ashley. "Musical experience shapes top-down auditory mechanisms: Evidence from masking and auditory attention performance." Hearing Research, 261 (2010): 22-29. <https://doi.org/10.1016/j.heares.2009.12.021>.

9. Biniam Getnet Agazu, Adissu Ketemaw Dejenу and K. Debela. "A Comparative Review of Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation." The Qualitative Report (2022). <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2022.5748>.

10. Barry Oreck. "The Artistic and Professional Development of Teachers." Journal of Teacher Education, 55 (2004): 55 - 69. <https://doi.org/10.1177/0022487103260072>.

11. Daniel Mackin Freeman and D. Shifrer. "Arts for Whose Sake? Arts Course-taking and Math Achievement in US High Schools." Sociological Perspectives, 66 (2022): 226 - 245. <https://doi.org/10.1177/07311214221124537>.

12. A. Hannay. "The Concept of Art for Art's Sake." Philosophy, 29 (1954): 44 - 53. <https://doi.org/10.1017/S0031819100022129>.